

Романова П.Є.,
курсант ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Шинкаренко І.Р.,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри оперативно-розшукової
діяльності та спеціальної техніки ФПФПКП
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ

Підвищення ефективності попередження, виявлення, припинення та розслідування злочинів можливо шляхом використання технічних засобів і проведення оперативно-технічних заходів - негласних слідчих (розшукових) дій) спрямованих на отримання інформації про злочинну діяльність [1]. Означене стало підґрунтям щорічного зростання кількості судових ухвал на проведення оперативно-технічних заходів – негласних слідчих (розшукових) дій (далі – ОТЗ – НС(Р)Д). Так, якщо у 2010 р. було санкціоновано 12 тис. ОТЗ, у 2015 р. було отримано понад 64 тис. ухвал слідчого судді на проведення ОТЗ – НС(Р)Д [2]. У 2017 році було отримано близько 100 тисяч ухвал на проведення ОТЗ-НС(Р)Д уповноваженими оперативними підрозділами правоохоронних органів України [3, с.1]. В той же час судами США щорічно надається 1000 ухвал. У Європі, ця цифра складає від 600 до 900 ухвал [4]. Законодавче обмеження використання негласних методів отримання приватної інформації під час розслідування нараховує понад 100 років. В Україні означена практика розпочалася наприкінці 80-х років ХХ століття та має низку прогалин, що вимагає здійснення низки досліджень спрямованих на формування теоретичного підґрунтя модернізації законодавчого регулювання проведення ОРЗ-ОТЗ-НС(Р)Д.

Правові проблеми здійснення оперативно-технічних заходів наведені у наукових роботах Д.В. Безрукова, П.А. Єрмакова, А.В. Коваленка, Ю.Ю. Орлова, В.Г. Сапальова, О.В. Софілканіча, С.А. Сумського, І.Ф. Хараберюша, А.В. Федотенка та ін. Означені проблеми на рівні докторських дисертацій розглядалися Ю.Ю. Орловим, І.Ф. Хараберюшем. Проблеми здійснення НС(Р)Д уповноваженими оперативними підрозділами окремо розглядалися у докторських дисертаціях О.А. Білічак, Д.Б. Сергєєвої та

С.Р. Тагієва.

У той же час вони не охоплюють комплексно зміст системи правових проблем імплементації стандартів ЄСПЛ до національного законодавства, та в переважній більшості спиралися на законодавство до 2012 року. Та фактично не розкрили сучасну парадигму отримання оперативної (розвідувальної) та доказової інформації під час проведення ОРЗ-ОТЗ-НС(Р)Д. Означене потребує аналізу існуючих проблем та порівняння їх зі світовим досвідом у цій сфері.

Законодавче врегулювання здійснення негласних спеціальних заходів отримання інформації підрозділами правоохоронних органів США, Європи нараховує понад 150 років.

В той же час у переважній кількості країн світу існують прогалини щодо забезпечення прав і свобод людини під час здійснення спеціальних операцій щодо отримання оперативної інформації, на що наголошують ухвали ЄСПЛ [5]. Вимогами до удосконалення законодавчого врегулювання використання ОРЗ-ССМП-НС(Р)Д у країнах світу характеризуються потребами суспільства мати адекватний механізм протидії загрозам з боку злочинності з одного боку та потребую нейтралізації загроз порушення прав і свобод людини під час здійснення ОРЗ та НС(Р)Д пов'язаних з втручанням у права та свободи людини, з другого боку. Визначення шляхів побудови модернізованої системи правового регулювання ОРД не можливо також без визначення історичних закономірностей формування сучасної системи оперативно-розшукової діяльності.

Проведений аналіз історичних, правових та наукових джерел [6; 7], дозволяє новітній період становлення сучасної системи ОРД та законодавчого регулювання здійснення оперативно-розшукових заходів та НС(Р)Д спрямованих на отримання оперативної інформації поділити на наступні етапи:

- *перший етап* : становлення системи оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів у межах законодавчого поля пострадянської України (1992 – 2001рр.). Він визначив легітимність сил та засобів ОРД та законність проведення ОРЗ з метою попередження, виявлення, припинення, розкриття злочинів та супроводження досудового розслідування;

- *другий етап* : законодавче закріплення права адекватної протидії оперативних підрозділів правоохоронних загрозам з боку різних видів злочинної діяльності, а не тільки окремих її видів (наприклад, незаконному обігу наркотичних засобів. Означене обумовило корекцію прав суб'єктів, які здійснюють боротьбу з окремими видами злочинів.

- *третій етап* : формування європейської моделі оперативно-розшукового та кримінального провадження на ґрунті стандартів ЄСПЛ щодо забезпечення прав і свобод людини під час здійснення ОРЗ-НС(Р)Д пов'язаних з втручанням у права і свободи людини (2012 – теперішній час) та трансформації ОРД у кримінальну розвідку.

Не зважаючи на значний крок після 2012 року у формуванні системи оперативно-розшукової діяльності та її правового підґрунтя у відповідності

до світових стандартів забезпечення прав і свобод людини чинне законодавство має низку недоліків та прогалин:

- не надано визначення оперативно-розшукових заходів;
- не визначений статус та права слідчого судді у сфері ОРД, процедура та порядок судового контролю під час отримання дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів та реалізації отриманих результатів;
- відсутня конкретизація порядку та обсягу ознайомлення слідчого судді з нормативним регулюванням та матеріалами оперативно-розшукового провадження, під час надання дозволу та оцінки ефективності оперативно-розшукових заходів, що обмежують права і свободи людини;
- йде посилання на норми КПК без їх імплементації у закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» та розмежування змісту та мети НСРД – ОРЗ [8].

Аналіз публікацій останніх років свідчить, що концептуальна побудова новітньої моделі правового регулювання здійснення ОРЗ-НС(Р)Д під час оперативно-розшукового та кримінального провадження повинна здійснюватися у межах формування державної політики та стратегії протидії злочинності оперативно-розшуковими заходами.

Ми згодні з думкою науковців, що одним зі шляхів побудови сучасної моделі законодавчого регулювання у цій сфері є прийняття Концепції забезпечення протидії злочинам здійсненням ОТЗ – НС(Р)Д підрозділами Національної поліції. У моделі Концепції повинно бути передбачено заходи щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері оперативно-розшукової діяльності та приведення його у відповідність до європейської моделі негласного розслідування, реструктуризації та координації всього спектру оперативно-розшукових сил Національної поліції, формування професійного прошарку

Наступним кроком повинно бути розбудова системи відомчого – міжвідомчого нормативного регулювання відповідно до таких принципів: визначення переліку нормативних актів, які потребують внесення до них відповідних змін, доповнень, а також тих, що потребують розробки; встановлення регулятивної значущості таких актів і пріоритетності їх підготовки; визначення структури та змісту кожного з цих актів; визначення кола розробників нормативних актів і термінів їх підготовки.

Використання означених методологічних підходів сприятиме: нормативному закріпленню детальної регламентації діяльності системи уповноважених оперативних підрозділів Національної поліції та визначенню відносин субординації між ними у межах реалізації державної політики протидії злочинності; визначенню критеріїв внутрішнього і зовнішнього оцінювання ефективності діяльності системи уповноважених оперативних підрозділів Національної поліції та інших правоохоронних органів; визначенню організаційного механізму використання їхніх сил і засобів під час проведення ОТЗ та НС(Р)Д у межах оперативно-розшукового і кримінального провадження; визначенню всіх тактичних елементів підготовки та проведення ОТЗ –

НС(Р)Д тощо.

Реалізація означених концептуальних підходів та внесення змін до чинних законодавчих та відомчих нормативних актів сприятиме підвищенню ефективності практики протидії злочинності оперативно-розшуковими заходами та НС(Р)Д, а також оптимізації її організаційної моделі.

1. Звіт про діяльність Національної поліції України за 2016 рік [Електронний ресурс]. <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/2139890> (дата звернення: 04.04.2017).

2. Експрес-аналіз ефективності використання негласних слідчих (розшукових) дій: аналітичний огляд / С. В. Албул та ін. Одеса : ОДУВС, 2015. 36 с.

3. Гасанов Р.Н. Здійснення повноважень прокурором в частині проведення слідчих (розшукових) дій : Автореферат дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: «спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2017. 23 с.

4. Захаров Є. Порушення права на приватність під час проведення оперативно-розшукової діяльності [Електронний ресурс] // Права людини в Україні : Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. URL : <http://khp.org/index.php?id=1330707752> (дата звернення: 04.04.2017, 10:30).

5. Акхубеков А.Х. Новий закон Великобританії в області оперативно-розшукової діяльності // Проблеми формування уголовно-разыскного права. Випуск 6. М., 2003. С. 3-11.

6. Федотенко А. В. Історичний досвід використання поліцією Європи та Америки спеціальних слідчих методів та прийомів під час гласного та негласного поліцейського розслідування // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 18 листопада 2016 р.). Дніпропетровськ : ДДУВС, 2016. С. 183–189.

7. Основи оперативно-розшукової діяльності : навч. посіб. / за заг. ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2016. 270 с.

8. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України {Із змінами, внесеними згідно із Законом № 5083-VI від 05.07.2012} (ч.12)/Верховна Рада України; Закон від 13.04.20